

Príspevek ke klasifikaci bezpečnostních rizik

Soudobá etapa řešení projektu Bezpečnostní politika České republiky, ve snaze o prohloubení poznání jednotlivých částí předmětu zkoumání, podrobila systémové analýze část popisující rizika a ohrožení. Má základní význam pro diagnózu bezpečnostní situace, která se nutně bude promítat do prognostické části, formulace scénářů a stanovení pravidel pro koncepci, jež by měla zabránit přerůstání rizik do stadia ohrožení a včas realizovat nezbytná opatření pro zajištění obrany státu.

I když existuje všeobecný souhlas s postavením rizik v řešení projektu a ve vlastní bezpečnostní politice, je obtížné stanovit taková rizika, která vystihují míru potenciálního nebezpečí pro stát a jsou aktuální. S využitím metody brain-stormingu vytvořil řešitelský tým soubor informací, které lze zahrnout do kategorie rizik a ohrožení. Následovalo empirické zpracování materiálu a jeho kolektivní připomínkování. Při něm vystoupily do popředí některé nejasné souvislosti, které si vyžádaly podrobnější analýzu problému a další stupně systematizace, kategorizace a zevšeobecnění, jež přispívá ke klasifikaci bezpečnostních rizik. Seznámení s dosaženými poznatky je hlavním obsahem příspěvku.

1. Současný stav klasifikace bezpečnostních rizik

Problematika bezpečnostních rizik, přístupu k hodnocení rizik ohrožení státu obecně i speciálně v podmínkách ČR, byla rozpracována např. doc. PhDr. Františkem Ochranou, DrSc. v „Systému plánování, programování a rozpočtování“ (1) pro potřeby resortu Ministerstva obrany. Autor uvádí, že klíčovým problémem je správná identifikace rizik, kterou lze vést z několika aspektů. Rozlišuje identifikaci rizika ohrožení státu z **hlediska příčin** (příznaků): vojenská, politická, ekonomická, sociální a jiná, která současně mohou být vnější a vnitřní. Dále identifikuje rizika z **hlediska rozsahu** uvedením váhy jeho možných důsledků pro bezpečnost, což je potřebné pro formulování cílů k jejich eliminaci. Rozlišuje tyto **strategie eliminace rizika**: naprostá eliminace, dostatečná eliminace, zmenšení, přenesení nebo dialogové řešení rizika. Třetí identifikací rizika je jeho **ohodnocení pravděpodobnosti výskytu**: rizika zcela zanedbatelná, prvního, druhého a třetího stupně nebezpečí.

Příčina, rozsah a pravděpodobnost výskytu umožňují rizika souhrnně kvantifikovat a následně sestavit seznam rizik ohrožení státu jako součást plánu zdrojů MO ČR. Uvedený přístup však neřeší sémantickou identifikaci a zdůvodněnou kategorizaci rizik.

Problematikou se rovněž zabývali experti na úrovni Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Dospěli k závěrům při členění (kategorizaci) rizik na **základě konsenzu**. Z hlediska vytváření objektivní teorie pro tuto oblast však víme, že konsenzus je výsledkem politické dohody a nemusí odpovídat objektivnímu a vědeckému popisu problému. Rizika se rozčleňují do následujících skupin:

1. politicko-vojenská;
2. lidských práv;
3. ekonomická;

4. sociální;
5. životního prostředí.

Běžné je rovněž členění na vojenská a nevojenská nebo podle eliminace na ta, která budou řešena politickými opatřeními, vojenskou silou, policejními silami, legislativně právní ochranou.

2. Sémantická analýza

Riziko je možné nebezpečí, že neproběhnou předpokládané jevy a rovněž je pojmem pro označení samotných jevů, které jsou spojeny s takovým nebezpečím. Vyjadřuje nebezpečí nezdaru, ztráty. Je hlavním motivačním prvkem procesu rozhodování. Na jedné straně vyplývá z nutnosti volby, na straně druhé volbu vynucuje. Snaha subjektu, jehož se riziko týká, je vždy pozitivně orientována. To znamená, že subjekt vkládá naději ve šťastný průběh skutečných stavů a k tomu zpravidla orientuje svá praktická opatření. Obvykle podle principu snižování rizik, rozděluje větší rizika na řadu menších. Podle stavu připravenosti subjektu na riziko je možné rozlišovat rizika nepředpokládaná a předpokládaná (vědomá). Při jejich výskytu je mlčky očekáván šťastný konec. Jinak bychom použili pojmy ohrožení nebo nebezpečí.

Riziko v sobě skrývá náboj potencionálního (skrytého) nebezpečí nepříznivého vývoje. Je srovnatelné s mikroorganismy, které pouze při splnění určitých podmínek okolního prostředí změní svou latentní existenci v propuknutí infekce. Aby se těmto změnám zabránilo, má svůj nepominutelný význam **prevence**, případně **léčba**, které utlumí nebo zcela vyloučí příčiny rizik.

Bezpečnostní rizika (rizika bezpečnosti) jsou stavy bezpečnostní situace (vnitřní i vnější), jejichž projevy mohou přivodit ohrožení subjektu bezpečnosti (jedince, skupiny, státu, lidstva. V mezinárodním měřítku to znamená ohrožení suverenity státu, ve vnitřním měřítku ohrožení životů občanů, stability politického vývoje, demokratických svobod ap. v takovém rozsahu, že mohou měnit charakteristiky bezpečnosti celého státu. Rizika mají různou míru pravděpodobnosti výskytu a rovněž různě dlouhou cestu, kterou musí překonat od aktivace k přerodu v ohrožení.

3. Kritéria výběru bezpečnostních rizik

V praxi se nevyskytují samostatná „čistá“ rizika, která přerůstají v ohrožení, zpravidla současně působí více kategorií rizik. Mnohdy není potřebné riziko, které je formulované zařazením podle příčiny, doprovázet komentářem, jež vysvětluje scénář přerůstání rizika v ohrožení, u některých rizik je scénář potřebný. To ukazuje na složitost a mnohdy i neurčitost a nejednoznačnost, která je spojena s pochopením této oblasti. Neurčitost je zvýšena rovněž počtem subjektů, jejichž aktivity mohou bezpečnost na úrovni státu ovlivnit.

V mezinárodním měřítku vytváří základní rámec vztahů v oblasti bezpečnosti mezinárodní právo, ve vnitřní bezpečnosti právní řád konkrétního státu. V současné době jsou při kategorizaci rizika vtěsnávaná do právního prostředí, to znamená, že jsou právními kodexy popsána a odpovídajícím způsobem zařizována. Porušení standardního vývoje je porušením mezinárodního nebo trestního práva, je zločinem proti lidskosti nebo

omezováním práva národů a států na sebeurčení. Je vnucením cizích rozhodnutí do života subjektů bezpečnosti s důsledkem na jejich likvidaci nebo významnou změnu.

Kritéria výběru bezpečnostního rizika nemají omezit výčet možných rizik, ale napomoci zvýraznění jejich významu. Ten, kdo riziko pojmenovává, by si měl odpovědět na následující otázky:

1. Jde o riziko nebo o zvláštní stav?
2. Je riziko vztaženo k nějakému místu a času?
3. Může skutečně eskalace rizika narušit bezpečnost státu nebo mezinárodní bezpečnost?
Je možné, aby riziko dosáhlo předpokládaný vliv (rozměr rizika)?
4. Je ve formulaci rizika naznačeno, která změna jevu nebo stavu uvolní jeho eskalaci k nebezpečí a ohrožení?

4. Možné klasifikace bezpečnostních rizik

Strom úplného členění možných rizik, klasifikovaný podle původu rizika, je následující:

I. RIZIKA MIMOZEMSKÁ

I.1. Rizika pro život na Zemi:

Neznámé vlivy na zdraví lidstva.

Porušení biologické rovnováhy na Zemi.

I.2. Rizika pro životní prostředí:

Geofyzikální důsledky střetu Země s jiným kosmickým tělesem.

Geobiologické důsledky střetu Země s jiným kosmickým tělesem.

I.3. Společenskoekonomická rizika:

Důsledky setkání s jinými civilizacemi.

I.4. Jiná mimozemská rizika.

II. RIZIKA ZEMSKÁ

II.1. Rizika života na zemi.

II.2. Rizika životního prostředí a světových zdrojů.

II.3. Společenskoekonomická rizika.

II.3.1. Rizika civilizační

(vyplývají z historického vývoje lidstva).

II.3.2. Rizika kulturní

(vyplývají z rozdílného vývoje lidských kultur).

II.3.3. Rizika lidských a společenských vztahů (Sociologická rizika)

(vyplývající z problémů vývoje národních /státních/ společností).

II.3.3.1. Rizika soužití lidí ve společnosti

(vyplývající z obecných vztahů a z neplnění základních lidských práv a svobod).

II.3.3.2. Sociálně psychologická rizika

(vyplývající z působení náboženství, ideologií, hromadných sdělovacích prostředků).

II.3.3.3. Sociologická rizika v důsledku kriminality

(vyplývající ze změn chování společnosti k příčinám kriminality).

II.3.4. Ekonomická rizika:

II.3.4.1. Rizika makroekonomická.

- II.3.4.1.1. Rizika plynoucí z nadnárodní ekonomiky.
- II.3.4.1.2. Rizika národního makroekonomického vývoje.
- II.3.4.2. Rizika mikroekonomická.
- II.3.4.2.1. Rizika plynoucí z pracovních sil.
- II.3.4.2.2. Rizika plynoucí z pracovních vztahů.
- II.3.4.2.2. Rizika plynoucí z organizací.
- II.3.4.3. Rizika výrobní sféry.
- II.3.4.4. Rizika obchodu a trhu.
- II.3.4.5. Rizika vyplývající z bankovníctví.
- II.3.4.6. Rizika vyplývající z veřejných financí.
- II.3.5. Politická rizika:**
- II.3.5.1. Rizika vyplývající z činnosti zájmových skupin, elit a politických stran.
- II.3.5.2. Rizika chybných rozhodnutí vládnoucích stran.
- II.3.5.3. Rizika politického boje.
- II.3.6. Rizika vyplývající z mezinárodních vztahů:**
- II.3.6.1. Rizika vyplývající z rozlišnosti zahraničních politik a diplomacie.
- II.3.6.2. Rizika vyplývající z neplnění mezinárodních smluv, dohod a činnosti organizací.
- II.3.6.3. Rizika vyplývající z narůstání napětí mezi státy.
- II.3.6.4. Rizika ohnisek napětí.
- II.3.7. Rizika vojenská a vojenskopolitická:**
- II.3.7.1. Rizika vyplývající z vojenské síly o vojenských schopností státu.
- II.3.7.2. Rizika vyplývající z vlastnictví a kumulace jaderných zbraní a zbraní hromadného ničení.
- II.3.7.2. Rizika přenosu války mezi státy na jiné území.
- II.3.7.2. Rizika přenosu občanské války na jiné území.
- II.3.8. Rizika růstu kriminality:**
- II.3.8.1. Rizika vyplývající z organizovaného zločinu.
- II.3.8.2. Rizika vyplývající z kriminality skupin (dětská, cikánská,...).
- II.3.8.3. Rizika vyplývající z mezinárodního organizovaného zločinu.
- II.3.8.4. Rizika vyplývající z proliferace, nezákonného obchodu se zbraněmi a jadernými materiály.
- II.3.8.5. Rizika vyplývající z mezinárodního terorismu.
- II.3.9. Jiná společenskoeconomická rizika.**
- II.4. Jiná zemská rizika.**

DALŠÍ ČLENĚNÍ RIZIK

Podle rozsahu působení lze rozlišit bezpečnostní rizika:

- a) globální (celosvětová),
- b) kontinentální (např. evropská),
- c) regionální (např. středoevropská),
- d) subregionální (např. Balkán),
- e) na území státu.

Podle časového průběhu ve vzniku ohrožení:

- a) dlouhodobá (desítky let),
- b) střednědobá (do pěti let),
- c) krátkodobá (měsíce až roky).

5. Rizika bezpečnostní situace České republiky

Česká republika vychází při vytváření své bezpečnostní politiky a při zajišťování své bezpečnosti a obrany z analýz a prognóz vývoje situace v Evropě, ve světě a na vlastním území. Neurčitosti vývoje vyžadují zpřesnění zvláštních bezpečnostních situací, které mohou vzniknout na základě eskalace možných rizik standardního vývoje.

Rizika jsou vztyčeným prstem, který upozorňuje na orientaci pozornosti zahraniční a vnitřní politiky a správní praxe státu k přípravě postupů pro jejich prevenci, eliminaci nebo odstranění následků. Měřítkem pro odhalení nebezpečnosti rizika je jeho možný vliv na zachování „statu quo ante“ státu, jeho suverenity vzhledem k jiným státům a politické i ekonomické stability včetně dodržování lidských práv a svobod uvnitř státu.

Rizika bezpečnostní situace České republiky je možné rozčlenit podle charakteru nezbytné reakce státu na stavy přeměny rizika v ohrožení do tří základních skupin.

1. skupina rizik bezpečnostní situace ČR

ČR je vystavena obecným bezpečnostním rizikům, jejichž existenci nemůže výrazně ovlivnit vzhledem ke své velikosti, geografickému umístění a integrálnímu vývoji civilizace v celosvětovém měřítku. Tato rizika jsou dlouhodobá a k obraně proti jejich působení je možné předpokládat nalezení spojenců, pomoc mezinárodního společenství. Není potřebné mít připravena okamžitě realizovatelná opatření.

2. skupina rizik bezpečnostní situace ČR

ČR je vystavena rizikům, jejichž eskalace může přivodit stavy bezpečnostní situace, které vyžadují použití armády, bezpečnostních sborů a aktivaci systému obrany státu. Opatření státu by měla dlouhodobě zajišťovat potřebnou kvalitu všech jeho prvků, které jsou dostupné a použitelné pro obranu státu a ochranu občanů v rozumných časových intervalech od identifikace vznikajícího ohrožení.

Do této skupiny bezpečnostních rizik náleží:

- * **Riziko vyplývající z existence vojenské síly** ve stabilizovaných i nestabilních regionech světa a možnost jejího použití z libovolných vojenskopolitických, ekonomických, kulturních, náboženských nebo jiných důvodů. Při využití současné technické podpory je použití agrese proti České republice možné v krátkých termínech týdnů až měsíců.
- * **Riziko vyplývající z nezřeknutí se použití vojenské síly k řešení vztahů mezi státy**, což dokumentuje existence ohnisek napětí ve světě, probíhající drobné i větší konflikty. Časový průběh je v trvání měsíců a roků.
- * **Riziko plynoucí z nepřiměřené obrany**. Existuje v kladné i záporné hodnotě. To znamená, že proti agresi není vhodné bránit se nevojenskými prostředky, proti teroristickým skupinám nebude mobilizována armáda. Toto riziko může být aktivováno nesprávným rozhodnutím vládnoucích politických garnitur např. o nepřiměřeném snížení obranného potenciálu, včetně vojenských schopností a zneužitím oslabené pozice agresorem nebo nátlakovými skupinami. Riziko je dlouhodobé a odstranění důsledků velmi nákladné.
- * **Riziko vyplývající z morálního zastarání a znehodnocení užité hodnoty techniky** a nástrojů používaných pro zajištění bezpečnosti státu (v AČR, složkách MV, CO, systému obrany státu) a zneužití stavu proti zájmu státu a občanů.

- * **Riziko neschopnosti reagovat na poruchy životních funkcí státu**, tj. na přerušení zahraničních dodávek energií, surovin, potravin, které může ohrozit ekonomickou bezpečnost státu a způsobit zhroutení života společnosti. Řešení je možné i vojenskou silou.
- * **Riziko ztráty mezinárodního kreditu**. Vyplývá z nestabilního vnitropolitického vývoje a jeho dopadu na zhoršení vztahů sousedních států k České republice s následnou agresí. Riziko je střednědobé (měsíce až roky).
- * **Riziko vyplývající z růstu kriminality**, zejména z činnosti mezinárodního organizovaného zločinu na území státu. Riziko přeroste v ohrožení v případě pronikání do státní správy, ozbrojených sil, uchopení státní moci, ohrožení ekonomiky praním špinavých peněz a defekty na trhu, v případě rozsáhlého růstu počtu obyvatel závislých na drogách, při rozsáhlých teroristických akcích. Vzniká dlouhodobě.

3. skupina rizik bezpečnostní situace ČR

ČR je vystavena rizikům, která ohrožují stát a životy občanů bez použití zbraní a vojenské síly. Opatření státu pro řešení takových ohrožení, která budou následovat po eskalaci rizik do různých variant krizových situací, by měla být předem promyšlena, ekonomicky, organizačně a lidsky zabezpečena.

Do třetí skupiny bezpečnostních rizik patří:

- * **Rizika vyplývající z politického vývoje a politických rozhodnutí.**
- * **Rizika vyplývající z mezinárodních vztahů bez použití vojenské síly.** Důsledky vměšování do vnitřních záležitostí České republiky na suverenitu, kulturu nebo ekonomiku v rozsahu, který ohrožuje bezpečnost státu.
- * **Rizika demografického vývoje** jak ve směru populačního vývoje, který vzhledem ke zdraví omezí rekrutační zdroje ozbrojených sil, tak ve směru migrace obyvatelstva z východu a vytváření takových početných skupin, které ovlivní demografickou charakteristiku ČR.
- * **Rizika z růstu rasové, etnické, náboženské nebo kulturní nesnášenlivosti**, které přerostou do charakteristiky politiky státu, umožní bujení extrémismu a ohrozí pocit osobní bezpečnosti občanů.
- * **Rizika vyplývající ze zneužití sdělovacích prostředků**, zejména „kult televize“ s dopadem na bezpečnostní a branné vědomí obyvatelstva a rovněž na agresivitu jeho některých skupin.
- * **Rizika ekonomická**, jež prohlubují nerovnoměrnost ekonomického vývoje ve světě do míry, která ohrožuje suverenitu ČR, dále rozsáhlá ekonomická trestná činnost ovlivňující stabilitu vývoje a rovněž opatření vyvolávající sociální nespokojenost skupin nebo všeho obyvatelstva.
- * **Rizika zdravotní**, která vedou k rozsáhlým epidemiím, poklesu úrovně zdraví obyvatelstva, jež ovlivňuje fungování společnosti, pohotovost ozbrojených sil, ohrožení ekonomiky ap.
- * **Rizika poruch životního prostředí**, které mohou eskalovat k ohrožení životů občanů, jejich zdraví s dopady do ekonomické oblasti i do obranyschopnosti.
- * **Rizika vyplývající z průmyslových a dopravních havárií a katastrof.**

* **Rizika vyplývající z přírodních katastrof.**

* **Rizika energetické a surovinové nedostatečnosti.**

Všechny skupiny rizik mohou působit v podmínkách České republiky. V praxi se nevyskytují samostatná „čistá“ rizika, která přerůstají v ohrožení, zpravidla současně působí více kategorií rizik.

6. Příklady rozpracování rizik

RIZIKA CIVILIZAČNÍ

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Antagonismus kultur, náboženství, ideologií a neochota k asimilaci.	Rozdíly kulturních a historických tradic a jejich vliv na zpomalování partnerství v EU.	Rozdíly mezi kulturními a historickými tradicemi Romů, skupinami přistěhovačů a většinou ČR.
Nerovnoměrnost civilizačního vývoje.	Východní Evropa ve srovnání s historickými evropskými státy.	Jen výjimečné skupiny obyvatelstva ČR.
Rozvoj agresivních náboženství a ideologií.	Náboženská nesnášenlivost v Irsku, na Balkáně, ve státech bývalého SSSR. Extrémní ideologie na politické scéně evr. států.	Existují, ale s malým počtem zastánců. Jsou celospolečensky tlumena.
Devalvace tradičních hodnot lidstva. Setrvání na kultu násilí.	Vedení krutých forem genocidy ve válkách (býv. Jugoslávie).	Přenos kultu násilí do chování jedinců v extrémních situacích.
Neregulovaný růst počtu obyvatel Země. Pokles průměrné úrovně IQ lidstva.	Jen vybraných skupin evrop. obyvatelstva, zpravidla méně vzdělaných.	Pokles počtu obyvatel, větší porodnost u méně vzdělaných skupin obyvatel ČR.
Úroveň zdraví obyvatelstva. Epidemie a nemoci hromadně postihující lidstvo.	Civilizační choroby, vir HIV a další choroby oslabující zdraví evropské populace.	Vlny epidemií, civilizačních nemocí, celkové úrovně zdraví.
Nevzdělanost. Negramotnost.	Jen u malých skupin.	Jen u malých skupin.
Stagnace rozvoje vědy. Nenalezení nových energetických zdrojů pro lidstvo.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Zneužití vědy proti lidstvu. Nedodržení vědecké etiky a předvídatosti při vynalézání nových druhů zbraní - nástrojů k dosažení moci.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Krise kultury. Unifikace kultury, kultura plná násilí.	Amerikanizace evropského kulturního průmyslu.	Kulturní unifikace v jiném prostředí - rozpory chování osob.

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Hédonismus a egoismus v prosperujících státech.	Platí pro státy západní Evropy, možnost negat. reakce vých. Evropy.	Hédonismus a egoismus úspěšných skupin obyvatelstva.
Problémy globálního řízení lidstva. Neochota států podřízovat se OSN. Stagnace mezinárodního práva.	Potíže při vytváření Evropského společenství. Zpochybňování významu OBSE.	Politická podpora vnitřních sil proti vstupu ČR do ES a bezpečnostních struktur.
Neochota řešit spory mezi státy jinak než vojenskou silou.	Platí i pro Evropu.	Existence takových politických sil na scéně ČR.
Neregulovaná masová migrace obyvatelstva za lepším bytím.	Migrace z východu na západ.	Tranzit přes území ČR a usídlení nových skupin emigrantů.

EKONOMICKÁ RIZIKA

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Nerovnoměrnost ekonomického vývoje a její prohlubování.	Uvnitř Evropského společenství, ES x země střední Evropy x země východní Evropy - nerovnoměrnost.	Vnitřní ekonom. vývoj ve srovnání s okolními státy (v případě neúspěchů).
Bezohledná honba jedinců, organizací i států za zisky.	Ekonomická agresivita vyspělých států, nadnárodních subjektů a jednotlivců.	Skryté vlastnictví části ekonomiky ČR cizími státy a subjekty a možnost jejího útlu.
Nezajištění dostatečného ekonomického rozvoje Země.	Neúspěchy v ek. transformaci zemí bývalého socialistického bloku.	Neúspěchy v ekonomické transformaci.
Vyrovňování nedostatků rozvoje ekonomik vojenskou výrobou.	Platí i pro Evropu.	Platí přiměřeně i v ČR.
Přerozdělení sfér vlivu vojensko-průmyslových komplexů.	Platí i pro Evropu.	Likvidace zbrojní výroby ČR, vytvoření závislosti na dovozech.
Nadřazování ekonomických přístupů lidským.	Platí i pro Evropu.	Důsledky neuspokojivého ekonomického řešení sociálních otázek.
Eskalace rozporů mezi nadnárodním charakterem ekonomiky a národním charakterem států.	Platí i pro Evropu.	Reakce na vydíraní z hlediska nárůstu cen dovážených surovin.

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Obtížná kontrolovatelnost bankovních a finančních operací, odtržení bankovníctví od tvorby hodnot, reakce na nepříznivé stavy z toho plynoucí.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Neochota bohatých států vyrovnávat ekonomickou úroveň chudých.	Ekonomický egoismus vyspělých zemí ES.	Platí i uvnitř ČR.
Vytvoření takových ekonomických subjektů z nelegálních zdrojů (mafie, kriminalita, drogy, prostituce), které mohou negativně ovlivňovat bezpečnost.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Ekonomické důsledky vyrovnání sociální nespokojenosti.	Platí i pro Evropu.	Platí i uvnitř ČR.

VOJENSKÁ A VOJENSKOPOLITICKÁ RIZIKA

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Použití jaderných zbraní nebo jiných zbraní hromadného ničení neodpovědnými mocenskými silami, teroristy nebo jedinci.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Existence pásem politické i ekonomické nestability, zdrojů napětí.	Nestabilita bývalé Jugoslávie, na území bývalého SNS, Středomoří.	Hlavní vojenské riziko pro ČR
Propukání občanských válek, ozbrojených konfliktů, rozsáhlých teroristických akcí.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Změna hranic sfér vlivu mocností a neshody s tím spojené. Jakékoliv dělení světa.	NATO a potíže jeho dalšího vývoje.	Znemožnění vstupu do NATO a snížení vlastních obranných schopností.
Vytváření nových států dělením nebo slučováním dřívějších. Změny hranic po 2. svět. válce.	Platí pro Evropu.	Eskalace sudetoněmeckého problému. Problémy delimitace hranic se Slovenskem.
Přeceňování vojenských nástrojů bezpečnosti, militarizace regionů a používání této síly v mezinárodních vztazích.	Neochota k politickým a ekonomickým postupům při řešení problémů východní a středomořské Evropy.	Významné vojenské riziko pro ČR.

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Uchopení moci v jednotlivých státech agresivními a kontroverzními politickými silami.	Platí i pro Evropské státy.	Důsledky případných politických změn u sousedních států. Vnitropolitické úspěchy extrémistů.
Diskriminační a provokativní akce ve vztazích mezi státy. Izolace států s nedemokratickými režimy, blokády, mise OSN.	Reakce na síly IFOR v bývalé Jugoslávii.	Možnost důsledků účasti ČR v silách IFOR na bezpečnost státu.
Anexe států nebo jejich částí.	Platí i pro Evropu.	Důsledky pro ČR.
Vměšování do vnitřních záležitostí (jakékoliv).	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Vytváření soutěžního prostředí ve vojensky rozděleném světě.	Platí i pro Evropu.	Důsledky pro ČR.
Zneužití procesu snižování vojenských schopností států.	Platí i pro Evropu.	Pokles vojenských schopností ČR vytvořit dostatečnou obranu proti agresi a jejich zneužití.
Důsledky náboženské, ideologické, propagandistické a militantní manipulace s vědomím lidí.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Eskalace konfliktů a jejich rozšíření na území dalších států.	Rozšíření balkánského konfliktu. Dopady konfliktů z území Ruska.	Platí i pro ČR.

RIZIKA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A SVĚTOVÝCH ZDROJŮ

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Poruchy v čerpání a distribuci surovinových a potravinových zdrojů.	Platí i pro Evropu.	Vnitrostátní a mezinárodní reakce na nedostatky zdrojů.
Enormní spotřeba surovinových, potravinových, energetických zdrojů zejména v bohatých zemích.	Nadspotřeba energetických a surovinových zdrojů v zbylých technologiích vedoucí k boji o zdroje.	Závislost na surovinových, energetických zdrojích a staré technologie s vysokou energetickou spotřebou.
Neschopnost lidstva vyprodukovat dostatečné množství potravin pro obyvatelstvo planety a poruchy v jejich distribuci.	Důsledky nedostatků v zemích východní Evropy a třetího světa na ostatní populaci.	Průměr do podmínek ČR.
Nerovnoměrné čerpání strategických surovinových zdrojů.	Platí i pro Evropu.	Důsledky pro ČR.

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Důsledky nenalezení nových energetických zdrojů na snahu o vytvoření zásob současných.	Platí i pro Evropu.	Důsledky pro ČR.
Velké energetické a průmyslové havárie, koncentrace méně spolehlivých energetických, průmyslových a vojenských zařízení.	Nebezpečí havárií jaderných elektráren se zastaralými technologiemi. Koncentrace tepelných elektráren.	Platí i pro ČR.
Snížení obyvatelnosti lokalit v důsledku změn životního prostředí a problémy přesídlení.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Ekologické katastrofy, dopady změny klimatu.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Havárie nebo chyby při likvidaci jaderných zbraní, ZHN, důsledky vojenských činností (po užití chemických, biologických, jaderných i konvenčních zbraní).	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Přírodní katastrofy: zemětřesení, sopečná činnost, vichřice, povodně, klimatické extrémy.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.

RIZIKA LIDSKÝCH A SPOLEČENSKÝCH VZTAHŮ

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Porušování základních práv a svobod člověka jako základ k projevům občanské nespokojenosti a k nátlaku mezinárodního společenství na stát.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Poruchy mezilidských vztahů a povinností dodržovat zásady lidskosti, které vedou k represím mocenskými složkami.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Rozsáhlé projevy sociální nespokojenosti.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Rasová, etnická, náboženská, kulturní, národnostní nesnášenlivost přerůstající v charakteristiku politiky státu.	Platí plně v Evropských podmínkách.	Nebezpečný nárůst rasové nesnášenlivosti porušující pocit osobní bezpečnosti a podporující vznik extrémismu.

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Etnické čistky, deportace obyvatelstva.	Balkán, některé oblasti bývalé SSSR.	Málo pravděpodobné v ČR.
Poruchy v zajištění bezpečnosti lidstva proti hladu, nemocem, represím, terorismu, rozvratům.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Zneužití hromadných sdělovacích prostředků, zejména neomezené působení prostřednictvím televize.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.

RIZIKA RŮSTU KRIMINALITY

GLOBALNÍ	EVROPSKÁ	ČESKÉ REPUBLIKY
Aktivity mezinárodního organizovaného zločinu.	Vnášení nových forem kriminality v důsledku otevření hranic.	Aktivity mezinárodního organizovaného zločinu v ČR, propojení s domácím, praní špinavých peněz.
Proliferace, nezákonný obchod se zbraněmi a jadernými materiály.	Platí i pro Evropu.	Částečně platí i pro ČR.
Agresivita mezinárodního terorismu.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Návaznost mafií a představitelů organizovaného zločinu na orgány státní moci.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Růst dětské kriminality a její dopad na budoucí bezpečnost občanů.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Kupní síla zájemců o umělecké předměty, jejich krádeže a pašování.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Drogy a narkomafie, jejich ekonomická síla a oslabování zdraví populace.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Krádeže aut, letadel, zbraní a vojenské techniky a přímé ohrožení bezpečnosti občanů i mezinárodních vztahů.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.
Podpora kultu násilí, rasově motivované činy, růst majetkové, hospodářské a násilné kriminality.	Platí i pro Evropu.	Platí i pro ČR.

7. Závěry pro teorii a praxi bezpečnostní politiky

Problematika klasifikace bezpečnostních rizik má význam v teorii i praxi bezpečnostní politiky. Je však pouze klasifikací, to znamená pomocným vodítkem pro teoretiky i praktiky této oblasti.

Není časově příliš vzdálená doba, kdy bylo zpochybňováno základní kritérium praktického budování jednotlivých prvků systému obrany státu a rovněž formulování i praxe bezpečnostní politiky, zpochybňován byl význam existence rizik pro teoretické a praktické rozpracování bezpečnosti státu. Dnes je již samozřejmostí, že každý autor, který se uvedenou problematikou zabývá, používá rizika a jejich potenciální náboj myšlenkového a praktického přerůstání v ohrožení, jako argumentu pro zdůvodnění svých názorů. V této situaci často předpokládá jisté znalosti čtenářů a posluchačů a stejný, nebo alespoň podobný náhled na problematiku rizik. Předpoklad však bývá mylný. Existuje pouze společný pocit, všeobecně uznávané vědomí, které se dá shrnout do názoru: „Rizika jsou potřebná.“

V návaznosti na tyto, ale i jiné výchozí úvahy, byl vypracován předpokládaný příspěvek. Navazuje na myšlenky, které byly ve [2] soustředěně zobrazeny ve schématu struktury a vzájemných vztahů základních geopolitických faktorů a elementů národní bezpečnosti ČR. Tam je naznačena, v porovnání geopolitických faktorů možnost vzniku rozporů, možnost existence rizik a jejich eskalace do stavu ohrožení a případně i do konfliktu. Při popisu problematiky aplikovaně využívá podnětů ze [3], [4], [5] a dalších necitovaných zdrojů k přiblížení klasifikace bezpečnostních rizik. Ze sémantické analýzy vychází kritéria pro formulaci rizik. Návrh možné klasifikace bezpečnostních rizik je sestaven tak, aby libovolné riziko, které reálně vznikne, bylo možné z hlediska původu zařadit. V rizicích bezpečnostní situace České republiky byla klasifikace podřízena praktickým otázkám charakteru nezbytné reakce státu na stavy, které mohou následovat po rizicích. V příkladech rozpracování rizik jsou po skupinách, které byly grupovány v řešitelském týmu projektu bezpečnostní politiky ČR, rozpracovány konkrétní náměty současných bezpečnostních rizik v rozměru globálním, evropském a České republiky. Je tak naznačeno, že každé globální riziko je vytvořeno zobecněním rizik kontinentálních, regionálních a státních. Podrobné dokumentování těchto přístupů je pracné, tato část je metodická a dokumentuje rozsáhlost problémů, které mohou přerůst v ohrožení bezpečnosti nejen v podmínkách našeho státu.

Autor příspěvku si neosobuje právo na vyčerpávající a uvažované formulování klasifikace bezpečnostních rizik. Uplatňuje pohled, který je krůčkem k porozumění vztahům mezi potenciálními stavy bezpečnosti a jejich racionálním praktickým zabezpečením z prostředků státního rozpočtu. Klasifikace bude ověřena praxí a měla by být využita jako prostředek pro formulování konkrétních rizik, kterým je vystavena naše vlast.

Použitá literatura

- [1] Ochraňa, F.: Systém plánování, programování a rozpočtování. MO ČR, Impuls, Praha 1995, s. 16 - 19.
- [2] Janošec, J.: Nové aspekty vojenské strategie ČR. In: Mezinárodní politika 5/1994, s. 15 - 17.
- [3] Bílá kniha o obraně české republiky. MO ČR, Praha 1995.
- [4] Janda, J. a kol.: Bezpečnostní politika České republiky. Výzkumný projekt. Studijní sešit 3/1994, ÚMV Praha, s. 9 - 10.
- [5] Kohl, R.: Výzvy environmentální bezpečnosti na konci 20. století. In: Mezinárodní vztahy 4/1995, s. 39 - 45.